

Mánáidgárddi rámmaplána

→ sisdoallu
ja barggut



Fámus dán rájes **01.08.17**

NB!

Rámmaplána ođasmahtton
veršuvdna gávdno álo dáppe:

udir.no/rammeplan



Oahpahus-
direktoráhtta

Láhkaásahus mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaplána birra

Stuorradiggi lea geassemánu 17.b. 2005 lágas nr. 64 mánáidgárddiid birra (mánáidgárdeláhka) mearridan váldomearrádusaid mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid birra, gč. 1., 1a., 2., 3., 4. ja 5. §§. Láhkaásahus mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaplána birra (rámmaplána) mearridan dievasmahtti mearrádusaid mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid birra.

Rámmaplána fápmuiboahtá borgemánu 1.b. 2017. Seamma áiggis fámohttojuvvo njukčamánu 1.b. 2006 láhkaásahus nr. 266 mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaplána birra.

Láhkavuoddu: Máhttodepartemeanta mearridan cuorjománu 24.b. geassemánu 17.b. 2005 láhkavuodu vuodul nr. 64 mánáidgárddiid birra (mánáidgárdeláhka) 2. § čihččet lađas. Rievdaduvvon miessemánu 8.b. 2017 láhkaásahusas nr. 588.

Sisdoallu

1. Mánáidgárddi árvovuodđu	7
Mánát ja mánnávuohtha	8
Demokratiija	8
Girjáivuohtha ja lotnolas árvvusatnin	9
Dásseárvu ja ovttaárvosašvuohtha	10
Ceavzilis ovdáneapmi	10
Eallinhálddašeapmi ja dearvvašvuohtha	11
Mánáidgárddit erenoamáš ulbmiliiguin	12
2. Ovddasvástádus ja rollat	15
Mánáidgárdeeaiggát	15
Jodiheaddji	16
Pedagogalaš jodiheaddji	16
3. Mánáidgárddi ulbmil ja sisdoallu	19
Mánáidgárdi galgá áimmahuššat mánáid fuolahusdárbbu	19
Mánáidgárdi galgá áimmahuššat mánáid stoahkandárbbu	20
Mánáidgárdi galgá ovddidit čuvgehusa	21
Mánáidgárdi galgá ovddidit oahppama	22
Mánáidgárdi galgá ovddidit ustitvuoda ja searvevuoda	22
Mánáidgárdi galgá ovddidit gulahallama ja giela	23
Sámi mánáidgárddit	24
Eará mánáidgárddit sámi mánáiguin	25
4. Mánáid mielváikkuheapmi	27
5. Ruovttu ja mánáidgárddi ovttasbargu	29

6. Sirdimat	33
Go mánná álgá mánáidgárdái	33
Sirdimat mánáidgárddis	33
Sirdin mánáidgárddis skuvlii	33
7. Mánáidgárdi pedagogalaš doaibman	37
Plánen	37
Jahkeplána	37
Árvvoštallan	38
Duodašteapmi	39
Dábálašpedagogalaš fálddaga heiveheapmi mánáide geat dárbbášit liigedoarjaga	40
8. Mánáidgárdi bargovuogit	43
Progrešuvdna	44
Mánáidgárdi digitála geavat	44
9. Mánáidgárdi fágasuorggit	47
Gulahallan, giella ja teaksta	47
Rumaš, lihkadeapmi, biebmu ja dearvvašvuohta	49
Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta	50
Luondu, biras ja teknologii	52
Lohku, sadi ja hápmi	53
Etihkka, osku ja filosofii	54
Lagasbiras ja servodat	55



1.

Mánáidgárddi árvovuodđu

Mánáidgárddi árvovuodđu galgá gaskkustuvvot, praktiserejuvvot ja vásihuvvot mánáidgárddi pedagogalaš barggu buot osiiguin. Mánnávuodas lea iešárvu, ja mánáidgárddis galgá leat ollislaš lahkoneapmi mánáid ovdáneapmái. Mánáidgárddi servodatmandáhtta lea, ovttasráđiid ruovttuin, áimmahuššat mánáid dárbbu fuolahussii ja stoahkamii ja ovddidit oahppama ja čuvgehusa mii lea májggabealat ovdáneami vuodđu.

Mánáidgárdelága 1. §:s čuožžu ahte mánáidgárdi galgá vuodđuduvvot kristtalaš ja humanisttalaš árvvuid ja árbevieruid vuodđoárvvuide, nugo olmmošárvvu ja luonddu árvvusatnin, vuoigŋafriddjavuohta, ovddasmoraš, ándagassii addojupmi, ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta, árvvut mat bohtet ovdan iešguđet oskkuin ja eallinoainnuin, ja mat leat nannejuvvon olmmošvuoigatvuođaide. Buot mánáidgárddit galget vuodđuduvvot vuodđoárvui mii lea mearriduvvon mánáidgárdelágas ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain maid Norga lea vuolláičállán, nugo ON skábmamánu 20.b. 1989 konvenšuvdna mánáid vuoigatvuođaid birra (mánáidkonvenšuvdna) ja ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain (ILO-konvenšuvdna).

Dustet indiividda dárbbu fuolahussii, oadjebasvuhtii, gullelašvuhtii ja dohkkeheapmái ja sihkarastit ahte mánát besset oassálastit ja searvat searvevuhtii, leat dehálaš árvvut mat galget oidnot mánáidgárddis. Mánáidgárdi galgá ovddidit demokratiija, girjáivuoda ja lotnolas árvvusatnima, ceavzilis ovdáneami, eallinhálddašeami ja dearvvašvuoda.

Norggas lea, eamiálbmogiid erenoamáš vuoigatvuodaid vuodul, erenoamáš geatnegasvuohtha áimmahuššat sámi mánáid ja váhnemiid beroštumiid, gč. Vuodđolága 108. §, mánáidkonvenšuvnnas 30. artihkkala ja ILO-konvenšuvnna. Sámi mánát mánáidgárddis galget oažžut doarjaga sealluhit ja ovdánahttit gielaset, máhtuset ja kultuvrraset beroškeahtta gos riikkas ásažit.

Mánát ja mánnávuohtha

Mánáidgárdi galgá dohkkehit ja áimmahuššat mánnávuohda iešárvvu. Lea mearrideaddji váikkuhit dasa ahte buot mánát mánáidgárddis ožžot buori mánnávuohda mas lea loaktin, ustivuohtha ja stoahkan. Mánáidgárdi lea maiddái ráhkkaneapmi aktiivlaš searvamii servodahkii ja lea mielde bidjamin vuodu buori eallimii.

Buot daguin ja mearrádusain mat gusket mánnái, galgá leat máná buoremussan vuodđoášši, gč. Vuodđolága 104. § ja mánáidkonvenšuvnna 3. artihkkala 1. nummara. Dát lea váldoprinsihppa mii gusto buot mánáidgárdedoaimmaide.

Mánáid galgá vuostaiváldit indiviidan, ja mánáidgárdi galgá árvvusatnit máná vásáhusmáilmmi. Biras váikkuha mánáid eallimii, muhto mánát váikkuhit maiddái iežaset eallimii. Mánáidgárdi galgá čáhkket sáji mánáid iešguđet eavttuide, perspektiivvaide ja vásáhusaide ja váikkuhit dasa ahte mánát, ovtas earáiguin, ovdánahttet positiivlaš oainnu alcceseaset ja jáhkket iežaset gálggaide. Mánáid galgá vuostaiváldit empatiijain, ja sii galget beassat ovdánahttit iežaset empatiija ja dáiddu addit ándagassii.

Demokratiija

Eanet girjáivuohtha ja individualiseren dagaha dárbbu demokratiijaáddejupmái, erohusaid árvvusatnimii ja positiivlaš guottuide eallit ovtas searvevuodas. Searvama bokte mánáidgárddi searvevuodas galget mánát beassat ovdánahttit áddejumi servodahkii ja dan birrasii mas leat oassin. Mánáidgárdi galgá ovddidit demokratiija ja leat fáttmasteaddji searvevuohtha mas buohkat besset ovdan-

buktit iežaset, guldaluvvot ja searvat. Buot mánát galget beassat vásihit demokrátalaš searvama váikkuhettiin ja searvvadettiin mánáidgárddi sisdollui, beroškeahttá gulahallandáidduin ja gielalaš gálggain. Mánát sámi mánáidgárddiin galget beassat váikkuhit ja searvat iežaset gillii. Iešguđet oaivilat ja perspektiivvat galget beassat boahtit ovdan ja leat mánáidgárddi ovdáneami vuolggasadjin demokrátalaš searvevuohtha. Mánáidgárddi galgá váikkuhit dasa ahte mánát áddejit ja guorrasit demokrátalaš árvvuide ja norpmaide mat leat min dálá servodaga vuodđun. Mánáid vuoignafriiddjavuohtha galgá dohkkehuvvot.

Girjáivuohtha ja lotnolas árvvusatnin

Mánáidgárddi galgá ovddidit olmmošárvvu árvvusatnima go čalmmustahtttá, árvvusatná ja ovddida girjáivuohtha ja lotnolas árvvusatnima. Mánát galget beassat vásihit ahte gávdnokit olu jurddašan-, láhtten- ja eallinvuogit. Seammás galgá mánáidgárddi addit oktasaš vásáhusaid ja čalmmustahttit searvevuohtha árvvu. Mánáidgárddi galgá čájehit mo buohkat sáhttet oahppat guhtet guoimmisteaset ja ovddidit mánáid sáhkkiivuohtha ja imaštallama ovttalárganvuohdain ja erohusain. Mánáidgárddi galgá váikkuhit dasa ahte buot mánát dovdet iežaset oidnon ja dohkkehuvvon danin go leat, ja čalmmustahttit ovttaskas olbmo saji ja árvvu searvevuohdas.

Mánáidgárddi galgá geavahit girjáivuohtha riggodahkan pedagogalaš barggus ja doarjut, nannet ja čuovvolit mánáid sin iežaset kultuvrralaš ja individuálalaš eavttuid vuodul. Mánáidgárddi galgá čalmmustahttit árvvuid, oskkuid ja eallin-oainnuid variašuvnnaid. Mánáidgárddis galgá leat sadi vuoigŋalaš dimenšuvdnii man galgá geavahit dialoga ja girjáivuohtha árvvusatnima vuolggasadjin.

Mánáidgárddi galgá láchit dili kulturdeaivvademiide, čáhkket saji mánáid iežaset kulturhábmemeii ja veahkehit buot mánáid beassat vásihit ilu ja máhttestuvvama sosiála ja kultuvrralaš searvevuohdas. Mánáidgárddi galgá fállat mánggabealat impulssaid ja vásáhusaid ja fátmastit báikkálaš, nátionála ja riikkaidgaskasaš perspektiivaid. Mánáidgárddi galgá čalmmustahttit sámi kultuvrra ja váikkuhit

dasa ahte mánát sáhttet ovdánahttit árvvusatnima ja searvevuodadovddu sámi girjáivuhtii. Mánáidgárdi galgá čalmmustahttit bearašhámiid girjáivuoda ja fuolahit ahte buot mánát ožžot iežaset bearraša oidnosii mánáidgárddis.

Dásseárvu ja ovttaárvosašvuota

Mánáidgárdi galgá ovddidit ovttaárvosašvuoda ja dásseárvvu beroškeahhtá sohkaheamis, doaibmanávccain, seksuálalaš sojus, sohkahealleidentitehtas ja sohkahealleovdanbuktimiin, čearddalašvuodas, kultuvrras, sosiála stáhtusis, gielas, oskkus ja eallinoainnus. Mánáidgárdi galgá vuosttaldit buotlágan vealaheami ja ovddidit ovddasmorraša.

Mánáidgárdi galgá hukset iežas doaimma dásseárvvu ja ii-vealaheami prinsihppii ja váikkuhit dasa ahte mánát deaivvadit dásseárvosaš servodagain ja hábmejit dásseárvosaš servodaga. Buohkain galget leat seamma vejolašvuodas oidnojuvvot, gullojuvvot ja movttiidahttot searvat searvevuhtii buot doaimmain mánáidgárddis. Bargit fertejit reflekteret iežaset guottuid birra vai buoremus lági mielde sáhttet gaskkustit ja ovddidit ovttaárvosašvuoda ja dásseárvvu.

Ceavzilis ovdáneapmi

Mánát galget oahppat áimmahuššat iežaset, guhtet guoimmiset ja luonddu. Ceavzilis ovdáneapmi fáttmasta luonddu, ekonomii ja sosiála beliid ja lea eaktun áimmahuššat eallima eatnamis nu go mii dovdat dan. Mánáidgárddis lea danne dehálaš bargu ovddidit árvvuid, guottuid ja geavada vai šaddet ceavzileappot servodagat.

Ceavzilis ovdáneamis lea sáhka das ahte dálá olbmot ožžot iežaset vuodđodárbbuid gokčama bilitkeahhtá boahtte buolvvaid vejolašvuodaid oažžut iežaset dárbbuid gokčama. Lea sáhka das ahte smiehttat ja doaibmat báikkálaččat, nátionálaččat ja globálaččat. Mánáidgárdi galgá veahkehit mánáid áddet ahte dálá dagut váikkuhit boahteáigái.

Mánáidgárdi galgá bidjat vuodu mánáid dáidduide jurddašit kritihkalaččat, doaibmat ehtalaččat ja čájehit solidaritehta. Mánát galget beassat vásihit addit fuolahusa ja áimmahuššat birrasa ja luonddu. Sámi mánáide dat mearkkaša ovtteseallit luondduin ja ávkkástallat luonddu.

Mánát galget oažžut luondduvásáhusaid ja oahpásmuvvat luonddu šládđiivuhit, ja mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát vásihit gullevašvuoda lundui.

Eallinhálddašeapmi ja dearvvašvuhta

Mánáidgárddis galgá leat dearvvašvuodaovddideaddji ja eastadeaddji doaibma ja leat mielde dássemin sosiála erohusaid. Mánáid fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuhta galgá ovddiduvvot mánáidgárddis. Mánáidgárdi galgá váikkuhit mánáid loaktimii, eallinmoksii, máhtestuvvamii ja iešárvvu dovdui ja eastadit loavkašuhttimiid ja givssideami. Jus mánná vásiha loavkašuhttima dahje givssideami, de galgá mánáidgárdi giedahallat, bissehit ja čuovvolit dán.

Mánáidgárdi galgá leat oadjebas ja hástaleaddji báiki gos mánát sáhttet geahččaladdat ovttasdoaibmama, searvevuoda ja ustivuoda iešguđet bellid. Mánát galget oažžut doarjaga hálddašit vuostegiedageavada, hálddašit hástalusaid ja oahpásmuvvat iežas ja eará dovdduide. Mánát galget beassat ráfot ja vuoinjastit mánáidgárdebeaivvi áigge.

Mánáidgárdi galgá leat beaivválaš lihkadeami arena ja galgá ovddidit mánáid lihkadanilu ja motorihkalaš ovdáneami. Borramat ja málesteapmi mánáidgárddis galgá addit mánáide vuodu ovdánahttit borranilu ja dearvvaslaš dearvvašvuodadábiid.

Beaivválaš ja lagaš oktavuoda bokte mánáiguin lea mánáidgárdi guovddáš posišuvnnas áicat ja oažžut dieduid mánáid fuolahus- ja eallindilálašvuodas. Bargit galget leat dihtomielalaččat dasa ahte mánát sáhttet vásihit fuolahusváilli, veahkaválddi ja rohčosemiid, ja galget diehtit mo dán sáhtta eastadit ja fuobmát. Bargit galget dovdet mánáidsuodjalusa diedihangeatnegasvuoda birra, gč. mánáidgárdelága 46. §.

Mánáidgárrdit erenoamáš ulbmiliiguin

Buot mánáidgárrdit, beroškeahhtá eaiggátdilis, leat geatnegahtton deavdit mánáidgárrdi ulbmila nu go lea čilgejuvvon mánáidgárdelága 1. §:s ja rámmaplánas.

Mánáidgárdelága 1. § nanne ahte mánáidgárdi galgá vuodđuduvvot kristtalaš ja humanisttalaš árvvuid ja árbevieruid vuodđoárvvuide, árvvut mat bohtet ovdan iešguđet oskkuin ja eallinoainnuin, ja mat leat nannejuvvon olmmošvuoigatvuođaide. Mánáidgárdelága 1. § addá priváhta mánáidgárrdiide lobi mearridit ahte mánáidgárdelága ulbmilmearrádusa árvvut eai galgga vuodđuduvvot kristtalaš ja humanisttalaš árvvuide ja árbevieruide. Ovttaskas mánáidgárrdis sáhtá danne leat oaidnu ulbmilmearrádussii mii oktiivástida eará oskkolaš dahje filosofalaš jáhkku.

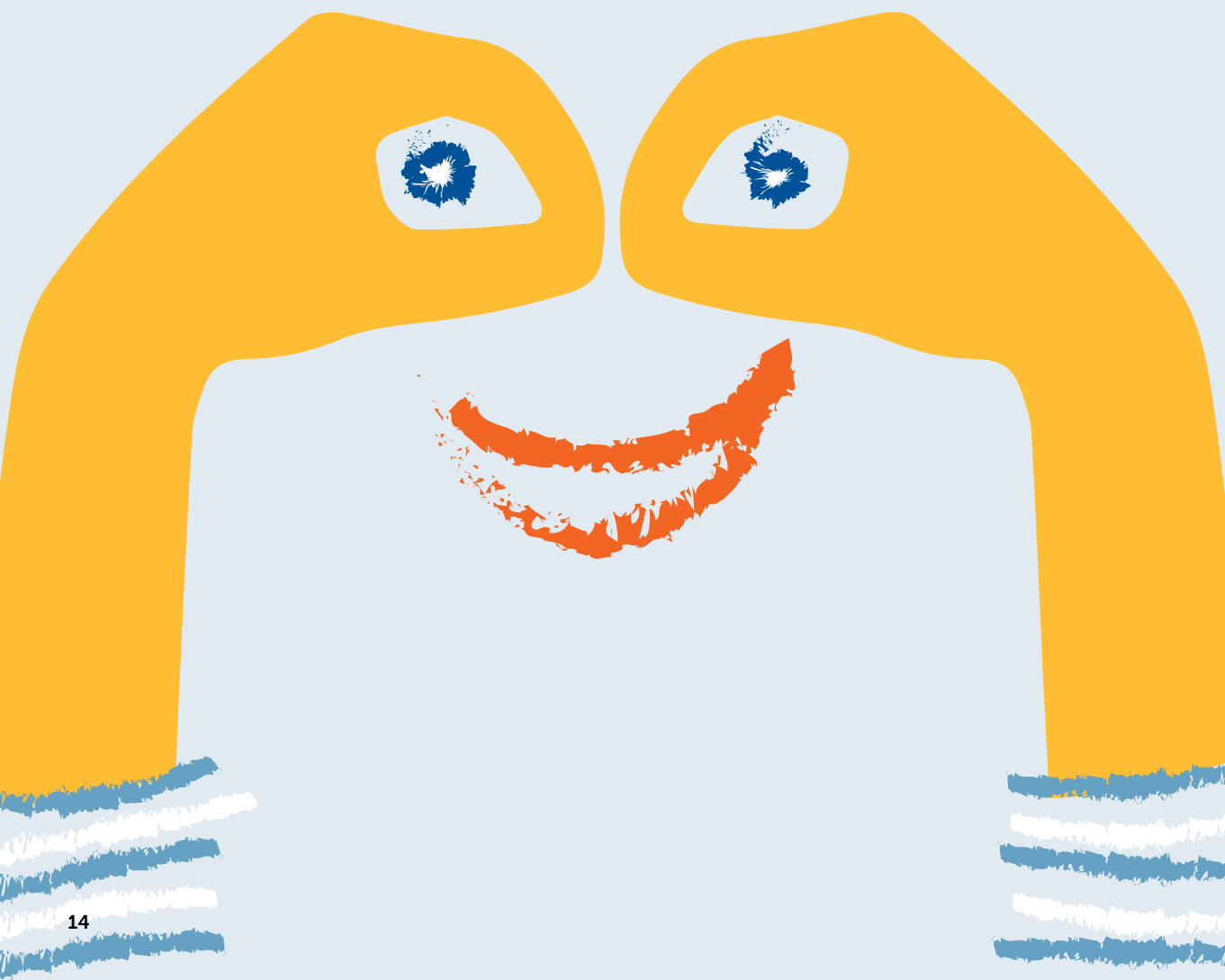
Mánáidgárdelága 1. § addá maiddái priváhta mánáidgárrdiide ja Norgga Girku eaiggáduššan dahje jodihan mánáidgárrdiide lobi mearridit erenoamáš mearrádusaid eallinoaidnoulbmila birra mii lea mánáidgárdelága ulbmilmearrádusa lasáhussan.

Mearrádusaid erenoamáš ulbmiliid birra galgá nannet mánáidgárrdi njuolggadusaide. Mánáidgárrdiin mat mearridit erenoamáš mearrádusaid eallinoaidnoulbmila birra, galgá njuolggadusain bohtit ovdan maid dát mearkkaša.

Beroškeahhtá lea go mánáidgárrdis eará oaidnu ulbmilmearrádussii dahje mearrideaš go erenoamáš mearrádusaid eallinoaidnoulbmila birra, de lea mánáidgárdi geatnegahtton áimmahuššat ulbmilmearrádusa árvvuid mii lea nannejuvvon olmmošvuoigatvuođain. Buot mánáidgárrdit, beroškeahhtá eaiggátdilis, leat geatnegahtton jodihit mánáidgárrdi dáin oktasaš árvovuoduvuođul: olmmošárvvu ja luonddu, vuoigŋafriddjavuođa, ovddasmorraša, ándagassii addojumi, ovttaárvosašvuođa ja solidaritehta árvvusatnin.



Rámmaplána čuovvu doarjjamateriála:
udir.no/rammeplan



2. Ovddasvástádus ja rollat

Mánáidgárdeeaiggát ja buohkat geat barget mánáidgárddis, galget ovttas bargat deavdit rámma-plána ulbmiliid ja gáibádusaid iežaset vásáhusaid ja gelbbolašvuoda vuodul. Dát kapihtal čilge mánáidgárdeeaiggáda, jodiheaddji ja pedagogalaš jodiheaddji rollaid mánáidgárddis. Dát leat namahusat mat leat geavahuvvon mánáidgárdelágas.

Rámma-plána eará kapihttaliin leat mánáidgárdebargiid geatnegasvuodát ja fátmmastit buohkaid geat barget mánáidgárddis. Mánáidgárdeoahpaheaddji lea dat profešuvdna mii oahpahuvvo erenoamážit áimmahuššat mánáidgárddi bargguid. Mánáidgárdi lea oahpahalli organisašuvdna mas buot bargit galget reflekteret fágalaš ja ehtalaš čuolmmaid birra, ođasmahttit máhtu ja leat čielga ovdagovvan. Sii galget áimmahuššat mánáid oktavuoda joavkkuin, mánáid ja bargiid oktavuoda ja váhnemiid oktavuoda.

Mánáidgárdeeaiggát

Mánáidgárdeeaiggádis lea válđoovddasvástádus dasa ahte mánáidgárdi jodiuvvo gustovaš lágaid ja njuolggadusaid mielde, gč. mánáidgárdelága 7. § vuosttaš ladđasa. Mánáidgárdeeaiggádis lea danne juridihkalaš ovddasvástádus mánáidgárdefálaldaga kvalitehtas.

Gelbbolaš pedagogalaš bargit leat mánáidgárdefálaldaga buori kvalitehta eaktun. Eaktuduvvo danne ahte mánáidgárdeeaiggát iežas stivremis deattuha bargiid fágalaš ja pedagogalaš árvvoštallamiid.

Mánáidgárdeeaiggát sáhtttá heivehit rámmaplána báikkálaš diliide, gč. mánáidgárdelága 2. § gávccát laddasa. Mánáidgárdeeaiggáda báikkálaš heiveheapmi berre oidnot mánáidgárdi njuolggadusain.

Jodiheaddji

Jodiheaddjái lea addon mánáidgárdi beaivválaš ovddasvástádus pedagoga-laččat, bargoveahkalaččat ja hálldahuslaččat. Jodiheaddji galgá fuolahit ahte pedagogalaš bargu čuovvu mánáidgárdelága ja rámmaplána, ja ahte bargit ovddidit oktasaš áddejumi barggus mat leat čilgejuvvon lágas ja pláνας. Jodiheaddji galgá fuolahit ahte bargit besset geavahit iežaset gelbbolašvuoda. Dohkálaš pedagogalaš ja hálldahuslaš jodiheami eaktu lea mánáidgárdeeaiggáda, mánáidgárdi pedagogalaš jodiheadjiide ja mánáidgárdi eará bargiid buorre ovttasbargu. Jodiheaddji jodiha ja čuovvola plánema, duodašteami, árvvoštallama ja mánáidgárdi sisdoalu ja bargovugiid ovdáneami barggu ja fuolaha ahte buot bargit servet dasa.

Jodiheaddji galgá sihkkarastit ahte mánáidgárddis lea ásahuvvon rutiinnat ovttasbargat áigeguovdilis ásahusaiguin, nugo skuvllain, dearvvašvuodastášuvnnain, pedagogalaš-psykologalaš bálvalusain ja mánáidsuodjalusain.

Pedagogalaš jodiheaddji

Pedagogalaš jodiheaddjái lea addon ovddasvástádus álggahit ja jodihit pedagogalaš barggu buori fágalaš árvvoštallama vuodul. Pedagogalaš jodiheaddji galgá bagadallat ja fuolahit ahte mánáidgárdeláhka ja rámmaplána devdojit pedagogalaš barggu bokte. Pedagogalaš jodiheaddji jodiha barggu plánet, čadahit, duodaštit, árvvoštallat ja ovdánahttit barggu mánnájoavkkus dahje dain surggiin maid son galgá jodihit.



Rámmaplána čuovvu doarjjamateriála:
udir.no/rammeplan



3.

Mánáidgárddi ulbmil ja sisdoallu

Mánáidgárddi sisdoallu galgá leat mánggabealat ja heivehuvvon ovttaskas mánnái ja mánnájovkui. Mánáidgárddis galget mánát beassat stoahkat ja dovddahit hutkáivuoda, imaštallama ja didoštandárbbu. Fuolahusa, čuvgehusa, stoahkama, oahppama, sosiála gelbbolašvuoda ja gulahallama ja giela barggu galgá geahččat oktilaččat ja oppalohkái váikkuhit mánáid mánggabealat ovdá-neapmái. Sámi mánáidgárddiin galgá dán barggu vuodđun leat sámi giella, kultuvra ja árbemáhttu. Mánáidgárdi galgá leat kulturarena gos mánát leat iežaset kultuvrra mielhábmiejeddjit atmosfearas mas vuhtto humor ja illu.

Mánáidgárddi fysalaš biras galgá leat oadjebas ja hástaleaddjin ja addit mánáide mánggabealat lihkeadánvášahusaid. Bargit galget hábmet fysalaš birra nu, ahte buot mánát besset aktiivvalaččat searvat stoahkamii ja eará doaimmaide, ja nu ahte stohkosat ja materiálat leat mánáid olámuttus.

Mánáidgárdi galgá áimmahuššat mánáid fuolahusdárbbu

Fuolahus lea eaktun mánáid oadjebasvuhtii ja loaktimii ja empatiija ja ovd-dasmorraša ovdáneapmái. Mánáidgárdi galgá addit mánáide vejolašvuoda ovdánahttit luohttevašvuoda alcceseaset ja earáide. Mánáidgárddis galget buot mánát vásihit ahte sii oidnojuvvojit, áddehallet ja árvvusadnojuvvojit ja ožžot dan veahki ja doarjaga maid dárbbasit. Mánáidgárdi galgá aktiivvalaččat láhčit dili fuolalaš mánáid ja bargiid gaskkas ja mánáid gaskkas, mii lea loaktima, ilu ja máhtestuvvama vuodđu. Bargit galget barget birra ovdii mii ii dušše dagat mánáid fuolahusa vuostáiváldin, muhto maiddá árvvusatná mánáid iežaset fuolahusdaguid.

Bargit galget

- áimmahuššat mánáid fysalaš fuolahusdárbbu, maiddáí ráfoma ja vuoinjasteami dárbbu
- láhčit dili nu, ahte mánát sáhttet čatnat oktavuodaid bargiide ja gaskaneaset
- fuolahit ahte buot mánát vásihit oadjebasvuoda, gullevašvuoda ja loaktima mánáidgárddis
- vuostáiváldit mánáid rabasvuodain, liekkusvuodain ja beroštumiin ja čájehit fuolahusa juohke ovttaskas mánnái
- guldalit mánáid ovdanbuktima ja dustet sin fuolahusdárbbu láđisvuodain
- doarjut ja movttiidahttit mánáid čájehit fuolahusa earáide ja ieš váldit vuostá fuolahusa
- váikkuhit dasa ahte mánát sáhttet ovdánahttit luohttevašvuoda alcceseaset ja earáide

Mánáidgárdi galgá áimmahuššat mánáid stoahkandárbbu

Stoahkamis galgá leat guovddáš sadii mánáidgárddis, ja stoahkama iešárvvu galgá dohkkehit. Mánáidgárdi galgá addit buriid eavttuid stoahkamii, ustivuhtii ja mánáid iežaset kultuvrii. Stoahkan galgá leat mánáid ovdáneami ja oahppama ja sosiála ja gielalaš ovttasdoaibmama arena. Mánáidgárdi galgá movttiidahttit ja čáhket sadii iešguđetlágan stohkosiidda sihke olgun ja siste. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte buot mánát sáhttet vásihit ilu, humora, gelddolašvuoda ja searvama stoahkama bokte – okto dahje earáiguin.

Bargit galget

- organiseret sadii, áiggi ja stohkosiid movttiidahttin dihtii iešguđetlágan stoahkamii
- váikkuhit dasa ahte mánát ožžot oktasaš vásáhusaid stoahkama vuodđun ja láhčit dili stoahkanfáttáid ovdáneapmái
- ovddidit fáttmasteaddji birra maid buot mánát sáhttet searvat stoahkamis ja vásihit ilu stoahkamis
- áicat, analyseret, doarjut, searvat ja riggodahttit stoahkama mánáid eavttuid vuodul

- bagadit mánáid jus stoahkan mielddisbuktá sávakeahtes ovttasdoaibmanminstariid
- leat dihtomielalaččat dasa ja árvvoštallat iežaset rolla ja searvama mánáid stoahkamis
- álggahit stoahkama ja aktiivvalaččat oažžut buohkaid mielde stoahkamii

Mánáidgárdi galgá ovddidit čuvgehusa

Mánáidgárdi galgá doarjut mánáid geahččaladdat ja leat sáhkki máilbmái ja leat mielde bidjamin vuodu duostilis, iešheanalaš ja vásttolaš searvamii demo-kráhtalaš searvevuodain. Mánáidgárdi galgá ovddidit oktavuoda ja solidaritehta seammás go árvvusatná ja čuovvola individuálalaš ovdanbuktimiid ja daguid. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát sáhttet áddet oktasaš árvvuid ja norpmaid mat leat dehálaččat searvevuhtii. Mánáidgárdi galgá ovddidit mánáid gullevašvuoda servodahkii, lundui ja kultuvrii.

Mánáidgárddis galget mánát beassat searvat mearrádusproseassaide ja ovdánahttit oktasaš sisdoalu. Mánáid galgá doarjut ovdanbuktii oaiviliid ja duddjot oaiviliid dan birrasis mas leat oassin. Ovttasdoaibmama, dialoga, stoahkama ja diđošteami bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát ovdánahttet kritihkalaš jurddašeami, ehtalaš árvvoštallannávccaid, dáidduid vuosttaldit ja čájehit doaibmagelbbolašvuoda, vai sáhttet dagahit rievdadusaid.

Bargit galget

- láhčit dili jierpmálaš vásáhusaide ja doarjut mánáid identitehtaovdáneami ja positiivvalaš iešáddejumit
- doarjut mánáid aktivitehta, ángiruššama ja searvama searvevuodas
- čalmmustahttit ja árvvusatnit iešguđet dárbbuid, oaiviliid ja perspektiivvaid searvevuoda
- fuomášit, dohkkehit ja čuovvolit mánáid perspektiivvaid ja doaimmaid
- hástalit mánáid jurddašeami ja bovdet sin diđošteaddji ságastallamiidda
- čalmmustahttit ja deattuhit girjáivuoda ja erohusaid vásáhusaid, diđošteami ja oahppama vuodđun

Mánáidgárdi galgá ovddidit oahppama

Mánáidgárddis galget mánát vásihit movttiidahtti birrasa mii doarju sin miela stoahkat, diđoštít, oahppat ja máhtestuvvat. Mánáidgárdi galgá introduseret ođđa dilálašvuodaid, fáttáid, fenomenaid, materiálaid ja reaidduid mat addet jierpmálaš ovttasdoaimmama. Mánáid sáhkkii vuoda, hutkáivuoda ja diehtoáŋgirvuoda galgá dohkkehit, movttiidahttit ja leat sin oahppanproseassaid vuodđun. Mánát galget besset iskat, fuomášit ja áddet oktavuodaid, viiddidit perspektiivaid ja oažžut ođđa áddejumi. Mánát galget beassat geavahit olles rupmaša ja buot áiccuid iežaset oahppanproseassain. Mánáidgárdi galgá váikkuhit oahppansearvevuhtii maidda mánát galget beassat váikkuhit iežaset ja earáid oahppamii.

Bargit galget

- fuolahit fátmmeasteaddji searvevuoda ja láhčit dili nu, ahte mánát sáhttet váikkuhit iežaset ja earáid oahppamii
- láhčit dili ollislaš oahppanproseassaide mat ovddidit mánáid loaktima ja mánggabealat ovdáneami
- beroštít mánáid beroštumiin ja áŋgiruššamis ja láhčit dili oahppamii iešguđet dilálašvuodain ja doaimmain
- doarjut ja riggudahttit mánáid álggahanmovtta, imaštallama, sáhkkii vuoda, hutkáivuoda, oahppanmovtta ja jáhku iežaset dáidduide
- viiddidit mánáid vásáhusaid ja fuolahit mánáidgárddi sisdoalu progreshuvnna ja ovdáneami
- doarjut mánáid reflekšuvnnaid dilálašvuodain, fáttáin ja fenomenain ja duddjot áddejumi ja oaivila ovtta singuin
- fuolahit ahte buot mánát ožžot mávssolaš ja mánggabealat vásáhusaid, hástalusaid ja máhtestuvvanvásáhusaid

Mánáidgárdi galgá ovddidit ustivuoda ja searvevuoda

Sosiála gelbbolašvuotta lea eaktu doaimmat bures ovtta earáiguin ja fátmmeasta gálggaid, máhtu ja guottuid mat ovdánahttojit sosiála ovttasdoaimmama bokte.

Mánáidgárddis galget buot mánát beassat vásihit leat dehálažžan searvevuhtii ja leat positiivlaš ovttasdoaimmamis mánáiguin ja ollesolbmiguin. Mánáidgárdi galgá aktiivvalaččat láhčit dili ustivuodá ja sosiála searvevuodá ovdáneapmái. Mánáid iešdovddu galgá doarjut, ja seammás galget oažžut veahki hálldašit balánssa áimmahuššat iežaset dárbbuid ja vuhtiiváldit earáid dárbbuid.

Bargit galget

- doarjut mánáid movtta álggahit ovttasdoaimmama ja váikkuhit dasa ahte buohkat besset stoahkat earáiguin, vásihit ustivuodá ja oahppat doalahit ustibiid
- ságastallat ovttasdoaimmama norpmaid birra ja hástalit mánáid hábmet searvevuodá ovttasdoaimmama norpmaid
- doarjut mánáid oaidnit ášši earáid perspektiivvas, oaidnit ášši mángga geahččansajis ja reflekteret iežas ja earáid dovdduid birra, vásáhusaid ja oaiviliid
- doarjut mánáid bidjat iežaset rájaid, dohkkehit earáid rájaid ja gávdnat čovdosiid riidduin
- eastadit, bissehit ja čuovvolit vealaheami, olggušteami, givssideami, loavkašuhttimiid ja sávakeahtes ovttasdoaimmanminstariid

Mánáidgárdi galgá ovddidit gulahallama ja giela

Mánáidgárdi galgá leat dihtomielalaš dasa ahte gulahallan ja giella váikkuhit ja váikkuhuvvojit máná ovdáneami buot beliin. Dialoga ja ovttasdoaimmama bokte galgá doarjut mánáid gulahallat, searvat, guldalit, áddet ja duddjot oaivila. Mánáidgárdi galgá dohkkehit ja árvvusatnit mánáid iešguđet gielaide ja gulahal-lanovdanbuktinvugiid. Buot mánát galget oažžut buori giellanannema mánáid-gárdeárgabeaivvi bokte, ja buot mánát galget beassat searvat doaimmaide mat ovddidit gulahallama ja ollislaš giellaovdáneami. Sámi mánáid mánáidgárddiin sámi guovlluin galgá mánáidgárdi ovddidit mánáid sámegiel gelbbolašvuodá.

Bargit galget

- dohkkehit ja vástidit mánáid iešguđet verbála ja verbálahis ovdanbuktimiidda ja doarjut sin giellaovdáneami
- movttiidahttit mánáid verbála ja verbálahis gulahallama ja láchčit dili nu, ahte buot mánát šaddet mielde ovttasdoaibmamii ja ságastallamiidda
- fuolahit ahte buot mánát ožžot mánggabealat ja posiitivlaš vásáhusaid geavahit giela gulahallangaskaoapmin, jurddašeari reaidun ja iežas jurdagiid ja dovdduid ovdanbuktimin
- leat dihtomielalaččat iežaset rollaid ektui gielalaš ovdagovvan ja guldalit buot mánáid
- čuovvut mánáid gulahallama ja giela ja fuobmát ja doarjut mánáid geain leat iešguđetlágan gulahallanváltut, geat leat unnán aktiivvalaččat gielalaččat, dahje geain lea maŋŋonan giella
- váikkuhit dasa ahte gielalaš girjáivuohta šaddá riggodahkan olles mánnájovkui, doarjut mánggagielat mánáid geavahit iežaset eatnigiela ja seammás aktiivvalaččat ovddidit ja ovdánahttit mánáid dáro-/sámegiel gelbbolašvuoda

Sámi mánáidgárrdit

Sámi mánáidgárrdit galget ovddidit mánáid sámegiel gelbbolašvuoda, nannet mánáid sámi identitehta ja seailluhit sámi árvvuid, kultuvrra ja árbemáhtu. Sámi mánáidgárrdiin lea sámegiella váldogiellan. Mánáidgárdeeaiggát galgá njuolgadusain nannet ahte mánáidgárrdi ulbmil lea nannet mánáid identitehta mánáidgárdebirrasis mas lea sámi giella ja kultuvra. Mánáidgárdefálaldat galgá leat integrerejuvvon oassi sámi servodagas. Lea eaktu ahte bargit hálddašit sámegiela ja dovdet sámi kultuvrra.

Sámi mánáidgárrdit galget veahkehit seailluhit ja ovdánahttit sámi kulturárbbi ja čalmmustahttit sámi giela, kultuvrra, eallinvugiid ja árvvuid min áiggis. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát oahpásmuvvet iežas ja earáid kultuvrraid girjáivuhtii, ja ahte mánát sáhttet ovdánahttit árvvusatnima ja searvevuodadovdu olles sámi girjáivuhtii.

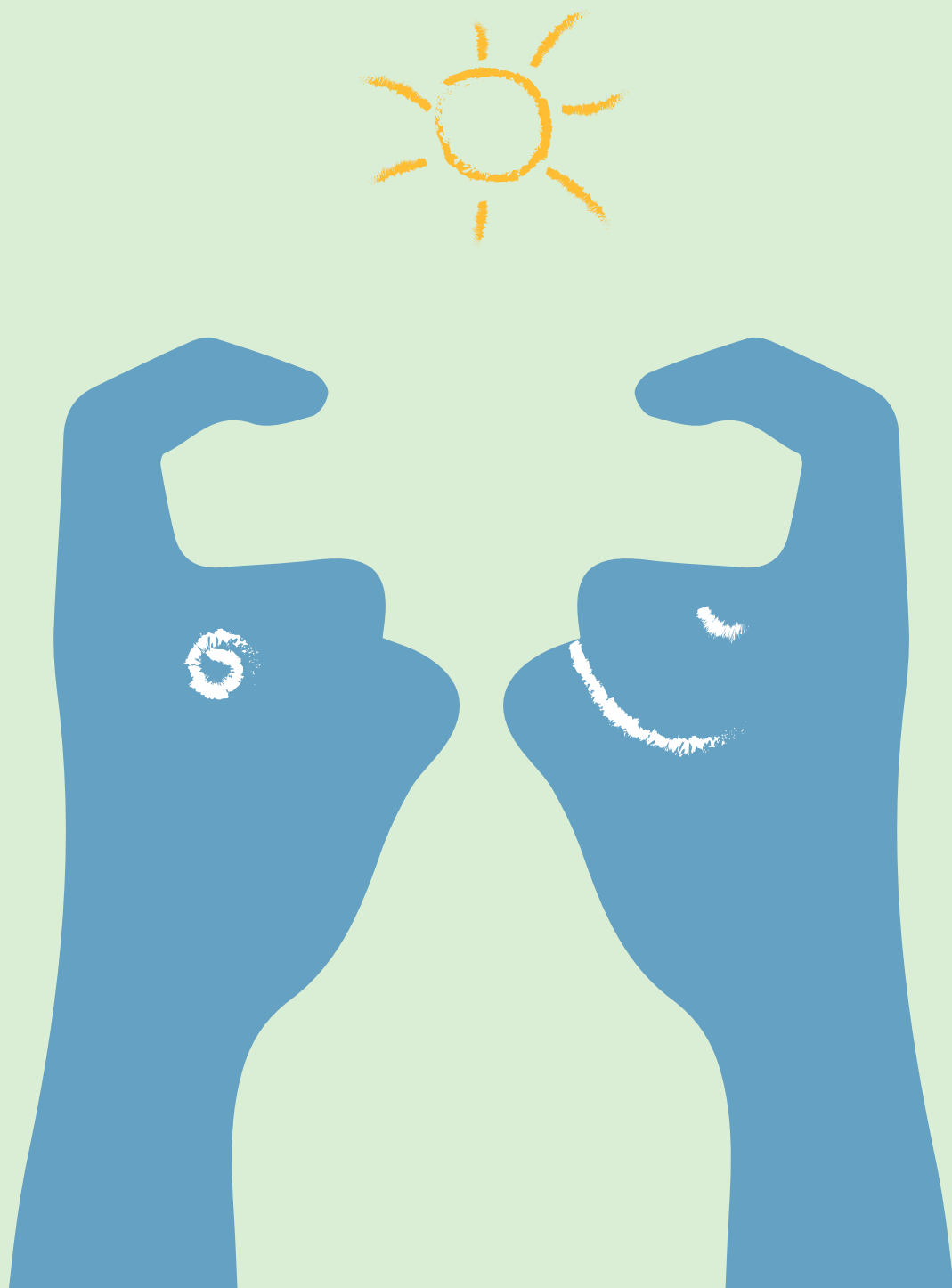
Sámi mánáidgárddit galget geavahit árbevirolaš oahpahallan- ja bargovugiid, mánáid eavttuid vuodul dálááiggi. Mánáidgárdi galgá addit mánáide vejo-lašvuoda aktiivvalaččat searvat árbevirolaš doaimmaide mas bargit bagadallet ja nu veahkehit mánáid šaddat iešheanalažžan. Mánáidgárdi galgá vuoddu-duvvot sámi luondduáddejupmái ja váikkuhit dasa ahte mánát sáhttet eallit harmonalaččat luonddus, ávkkástallat luonddu ja ovdánahttit árvvusatnima luonddufenomenaide. Sámi historjá ja kulturovdanbuktimat nugo duodji, luohi ja muitalusat galget leat oassin mánáidgárddi sisdoalus, heivehuvvon mánáid ahkái ja ovdánandássái.

Rámmaplána láidestusat sámi mánáidgárddiide gustojit vástideaddji eará mánáidgárddiid sámi ossodagaide.

Gielddas lea ovddasvástádus dasa ahte sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga vuodđun sámi guovlluin leat sámi giella ja kultuvra.

Eará mánáidgárddit sámi mánáiguin

Sámi mánát mánáidgárddiin galget oažžut doarjaga sealluhit ja ovdánahttit iežaset giela, máhtu ja kultuvrra beroškeahtta gos riikkas ásažit. Sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga sisdoallu sámi guovluid olggobealde galgá heivehuvvot mánáid sámi duogážii. Dát mielddisbuktá ahte sámi mánáin ja váhnemiin lea vuoigatvuohta vuordit ahte bargit dovdet, ja deattuhit, dan ahte maiddá sámi kultuvra galgá leat oassin mánáidgárddi sisdoalus. Galgá láhčit dili nu, ahte mánát maiddá besset gullat sámegiela.



4.

Mánáid mielváikkuheapmi

Mánáidgárdi galgá áimmahuššat mánáid mielváikkuheami vuoigatvuoda ja láhčit dili ja movttiidahttit mánáid nu, ahte besset ovdanbuktit iežaset oainnu mánáidgárddi beaivválaš doibmii, gč. mánáidgárdelága 1 ja 3. §§, Vuodđolága 104. § ja ON mánáidkonvenšuvnna 12. artihkala 1. nummara. Mánát galget jámma oažžut vejolašvuoda aktiivvalaččat searvat mánáidgárddi doaimma plánemii ja árvoštallamii. Buot mánát galget beasset vásihit beassat váikkuhit dasa mii dáhpuhuvvá mánáidgárddis.

Mánáidgárdi galgá leat dihtomielalaččat mánáid iešguđet ovdanbuktinhámiide ja láhčit dili mielváikkuheapmái mat leat heivehuvvon mánáid ahká, vásáhusaide, individuálalaš eavttuide ja dárbbuide. Maiddái nuoramus mánáin ja mánáin geat gulahallet eará láhkai go hállama bokte, lea vuoigatvuohta ovdanbuktit iežaset oaiviliid iežaset eavttuid vuodul. Mánáidgárdi ferte áicat ja čuovvolit buot mánáid iešguđetlágan ovdanbuktimiid ja dárbbuid.

Mánáid oainnuid galgá deattuhit sin agi ja láddandási vuodul. Mánáide ii galgga addit ovddasvástádusa man eai nagot váldit.



5.

Ruovttu ja mánáidgárddi

ovttasbargu

Mánáidgárddi galgá ovttasráđiid ruovttuin áimmahuššat mánáid fuolahus- ja stoahkandárbbu ja ovddidit oahppama ja čuvgehusa mánggabealat ovdáneami vuodđun, gč. mánáidgárdelága 1. §. Namahusat “ruoktu” ja “váhnemat” fátm-mastit maiddái eará fuolaheddjiid. Mánáidgárddi galgá áimmahuššat váhnemiid mielváikkuheami vuoigatvuoda ja bargat ovttasráđiid váhnemiiguin, gč. mánáidgárdelága 1. ja 4. §§. Ruovttu ja mánáidgárddi ovttasbarggus galgá álo máná buoremus leat ulbmil. Váhnemiin ja mánáidgárddi bargiin lea oktasaš ovddasvástádus máná loaktimii ja ovdáneapmái.

Mánáidgárddi galgá láhčit dili váhnenovttasbargui ja buori dialogii váhnemiiguin. Váhnenovttasbargu galgá dáhpáhuvvat sihke indiviidadásis, juohke ovttaskas máná váhnemiiguin, ja joavkodásis, váhnenráđi ja ovttasbargolávdegotti bokte. Indiviidadásis galgá mánáidgárddi láhčit dili nu, ahte váhnemat ja mánáidgárddi jámma sáhttet lonohallat áicamiid ja árvvoštallamiid mat leat čadnon ovttaskas máná dearvvašvuhtii, loaktimii, vásáhusaide, ovdáneapmái ja oahppamii. Mánáidgárddi galgá vuodustit iežas árvvoštallamiid váhnemiidda ja vuhtiiváldit váhnemiid oainnuid. Ovttasbargu galgá sihkkarastit ahte váhnemat besset váikkuhit fáldalaga individuála heiveheapmái. Sihke váhnemat ja bargit fertejit váldit vuhtii dan ahte mánáidgárddis lea servodatmandáhtta ja árvovuodđu man mánáidgárddi galgá hálddašit. Mánáidgárddi galgá rahčat dan ovdii ahte mánná ii vásit oskkáldasvuodaváttisvuodaid gaskal ruovttu ja mánáidgárddi.

Ulbmil váhnenráđiin ja ovttasbargolávdegottiin leat ahte dát ortnegat galget addit vejolašvuoda áimmahuššat váhnemiid oktavuoda mánáidgárdiin aktiivlaš láhkai. Váhnenráđđi galgá ovddidit váhnemiid oktasašberoštumiid ja váikkuhit dasa ahte mánáidgárddi ja váhnenjoavkku ovttasbargu hábme buori mánáidgárdebirrasa. Váhnenráđđái galgá sáddet áššiid mat leat dehálaččat váhnemiid oktavuhtii mánáidgárdiin. Gáibiduvvo miehtan váhnenráđis jus váhnenmáksu divrudevvo eanet go mearriduvvon alimushatti.

Ovttasbargolávdegoddi galgá leat ráđđeaddi, oktavuodaduddjojeaddji ja ovttastahtti orgána. Ovttasbargolávdegoddái galgá sáddet áššiid mat leat dehálaččat mánáidgárdi sisdollui ja doibmii ja váhnemiid oktavuhtii. Ovttasbargolávdegoddi galgá mearridit mánáidgárdi jahkeplána. Eará dehálaš áššit leat ovdamearkka dihtii bušeahttaevttohus dahje doaibmarievdadusat.



Rámmaplána čuovvu doarjjamateriála:
udir.no/rammeplan



6.

Sirdimat

Go mánná álgá mánáidgárdái

Mánáidgárdi galgá ovttas váhnemiiguin láhčit dili nu, ahte mánát ožžot oadjebas ja buori álgaga mánáidgárddis. Mánáidgárdi galgá heivehit rutiinnaid ja organisere áiggi ja saji nu, ahte mánát šaddet oahpásmuvvat, ásahtit oktavuodaid ja oahpásmuvvat bargiide ja eará mánáide. Go mánná álgá mánáidgárdái, de galget bargit fuolahit lagas čuovvoleami álgoáiggi nu, ahte mánná sáhtta vásihit gullevašvuoda ja oadjebasvuoda stoahkat, diđoštít ja oahppat.

Sirdimat mánáidgárddis

Sirdimat dáhpáhuvvet maiddái mánáidgárddis. Bargit galget fuolahit ahte mánát ja váhnemat ožžot áiggi ja saji oahpásmuvvat mánáide ja bargiide go lonuhit mánnájoavkku.

Sirdin mánáidgárddis skuvlii

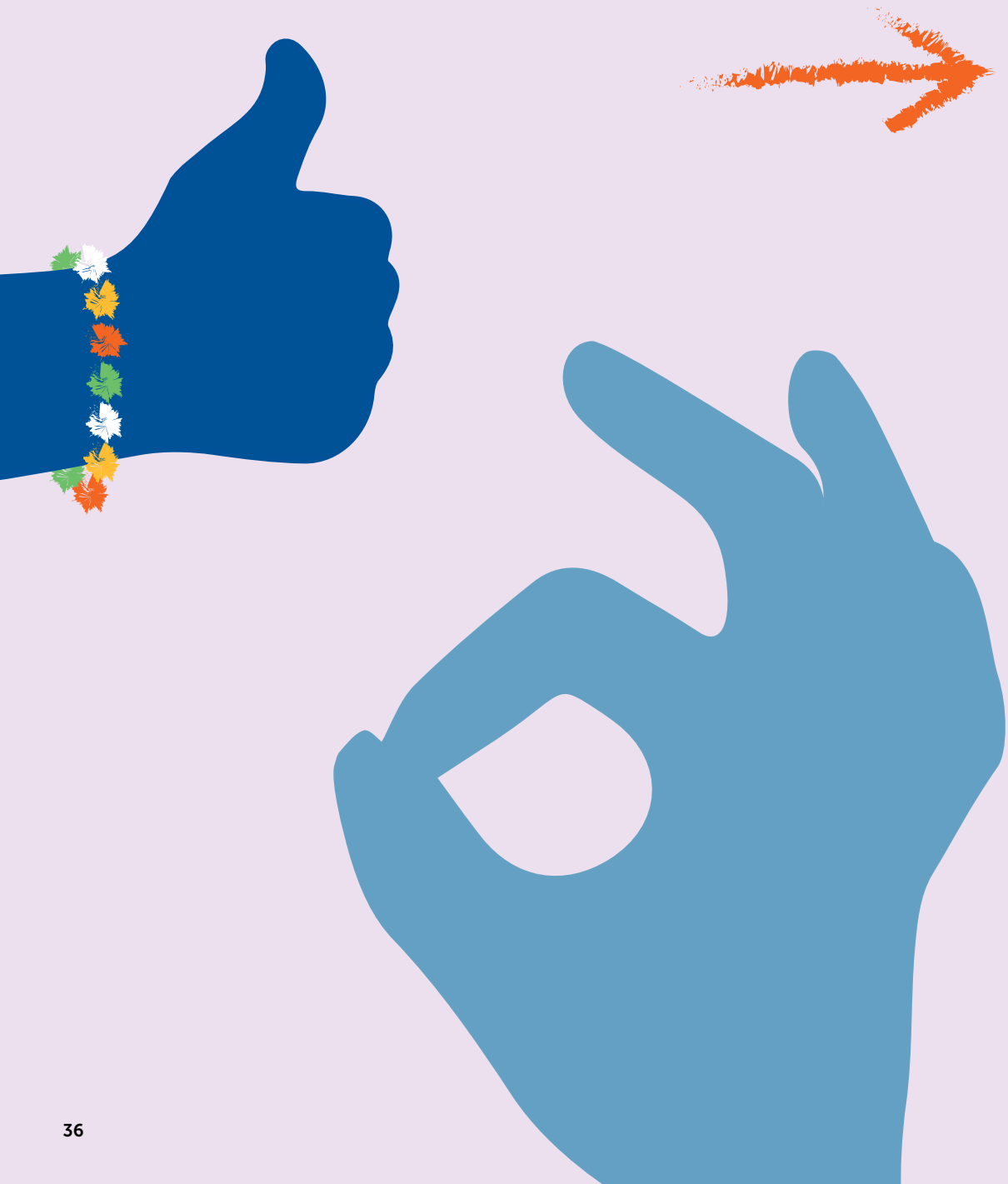
Mánáidgárdi galgá ovttas váhnemiiguin ja skuvllain láhčit dili nu, ahte mánát ožžot oadjebas ja buori sirdima mánáidgárddis skuvlii ja vejolaš astoáigeortnegii. Mánáidgárdi ja skuvla berrejit lonohallat máhtu ja dieđuid mii lea vuolggasadjin ovttasbargat fáladagas mánáidgárddi boarráseamos mánáide, sin sirdima ja álgima skuvlii. Mánáidgárddis ferte leat váhnemiid miehtan juohkit ovttaskas máná dieđuid skuvllain.

Boarráseamos mánát galget beassat illudit álgit skuvlii ja vásihit ahte mánáidgárddis ja skuvllas lea oktavuoha. Mánáidgárdi galgá láhčit dili nu, ahte

boarráseamos mánáin leat vásáhusat, máhtut ja gálggat mat sáhttet addit sidjiide buori vuodu ja movtta álgit skuvlii. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát sáhttet loahpahit mánáidgárdeáigodaga buori láhkai ja deaivvadiit skuvllain sáhkkiivuodain ja jáhkuin iežas dáidduide. Mánát galget beassat oahpásmuvvat dasa mii dáhpáhuvvá skuvllas ja skuvlaastoáigeortnegis.



Rámmaplána čuovvu doarijamateriála:
udir.no/rammeplan



7. Mánáidgárdi pedagogalaš doaibman

Mánáidgárdi galgá leat pedagogalaš doaibma mii galgá plánejuvvot ja árvvoštallojuvvot. Mánáin ja váhnemiin lea vuoigatvuohta váikkuhit dáid proseassaide. Ulbmil mánáidgárdiin pedagogalaš doaibman lea fállat mánáide heivehuvvon fálddaga mánáidgárdelága ja rámmaplána vuodul. Vai olaha dán, de galgá mánáidgárdi leat oahpahalli organisašuvdna, ja pedagogalaš bargu galgá leat vuodštuvvon mánáidgárdelágas ja rámmaplánas.

Plánen

Plánen addá bargiide vuodtu jurddašit ja doaibmat guhkesáigásaččat ja systemáhtalaččat pedagogalaš barggus. Plánen galgá dagahit jotkkolašvuoda ja progreshuvna ovttaskas mánnái ja mánnájovkui. Plánen čalmmustahtta mo mánáidgárdi dulko ja duohtandahká rámmaplána, ja galgá leat reflekšuvna ja doaimma ovdáneami vuolggasadjin.

Plánema ferte vuodđuduvvot máhttui mánáid loaktima ja mánnggabealat ovdáneami birra, individuálalaččat ja joavkkus. Dan galgá vuodđudit áicamii, duodašteapmái, reflekšuvdnii, systemáhtalaš árvvoštallamii ja ságastallamiidda mánáiguin ja váhnemiiguin.

Jahkeplána

Mánáidgárdi galgá ráhkadit jahkeplána. Dasa lassin galgá ráhkadit plánaid oanehat ja guhkit áigái ja iešguđet mánnájoavkkuide dárbbu mielde. Jahkeplána

lea mánáidgárdebargiid bargoreaidu ja duođašta mánáidgárddi välljeumiid ja vuoduštemiid. Jahkeplána sáhhtá muitalit mánáidgárddi pedagogalaš barggu birra eiseváldedásiide, mánáidgárddi ovttasbargoguimmiid birra ja eará beroštumiid birra.

Jodiheaddji galgá jodihit barggu ráhkadit jahkeplána. Jahkeplána galgá mánáidgárddi ovttasbargolávdegoddi mearridit. Jahkeplána čájeha mo mánáidgárddi áigu bargat duohtandahkat rámmaplána ulbmila ja sisdoalu ja mánáidgárdeeaiggáda báikkálaš heivehemiid pedagogalaš geavadin. Jahkeplána galgá earret eará čájehit mo mánáidgárddi bargá fuolahusain, stoahkamiin, čuvgehusain ja oahppamiin. Dás ferte maiddái progreshuvnna čalmmustahttit. Dat galgá čalmmustahttit mo mánáid ja váhnemiid mielváikkuheapmi váldo mielde plánenbarggus, ja mo mánáidgárddi árvvoštallá iežas pedagogalaš barggu. Galgá maiddái boahtit ovdan mo mánáidgárddi bargá ođđa mánáid hártjehemiin ja áimmahušša ovttasbarggu ja oktavuodá skuvllain.

Sámi mánáidgárddiin galgá jahkeplána leat sámi jagiáigekaleandara vuodđun. Jahkeplána galgá čájehit mo mánáidgárddi čatná pedagogalaš barggu jahkejohtui ja rievdadusaide luonddus.

Árvvoštallan

Mánáidgárddi galgá jámma árvvoštallat pedagogalaš barggu. Dat mearkkaša ahte pedagogalaš barggu galgá čilget, analyseret ja dulkot mánáidgárddi plánaid, mánáidgárdelága ja rámmaplána vuodul. Árvvoštallanbarggu váldoulbmil lea sihkkarastit ahte buot mánát ožžot fáladaga mii čuovvu mánáidgárdelága ja rámmaplána.

Árvvoštallanbarggu vuodđun galget leat reflekšuvnnat masa buot bargit servet. Oktasaš reflekšuvnnat pedagogalaš barggus sáhhtet addit bargiide vuolggasaji viidasat plánemis ja čađaheamis. Dat sáhhtá maiddái dagahit rabas digaštallama mánáidgárddi ulbmila, sisdoalu ja bargguidd birra. Fágalaš ja ehtalaš čuolmmat

galget leat mielde árvvoštallanbarggus. Dán láhkai sáhttet bargit oahppat iežaset geavadis ja ovdánahttit mánáidgárdi pedagogalaš doaibman.

Máhttu mánnájoavkku ja ovttaskas máná loaktima ja mánggabealat ovdáneami birra lea dehálaš addit buot mánáide heivehuvvon fáldalaga mii čuovvu mánáidgárdelága ja rámmaplána. Máná loaktima ja mánggabealat ovdáneami galgá áicat ja árvvoštallat jotkkolaččat, ja vuolggasadjin galgá leat máná indivi-duála eavttut ja máhttu mánáid ovdáneami ja dárbbuid birra. Máná vásáhusat ja oaivilat galget leat mielde árvvoštallanvuodus.

Duođašteapmi

Bargiid barggu duođašteapmi čalmmustahtta mo bargit barget ollašuhttit mánáidgárdelága ja rámmaplána gáibádusaid. Pedagogalaš barggu duođašteapmi galgá leat oassin mánáidgárdi barggus plánet, árvvoštallat ja ovdánahttit pedagogalaš doaimma. Pedagogalaš barggu duođašteapmi sáhtta addit váhnemiidda, báikkálaš birrasii ja gildii mánáidgárdeeiseváldin dieđuid das maid mánát vásihit, ohppet ja barget mánáidgárdi, ja mo mánáidgárdi deavdá mánáidgárdelága ja rámmaplána gáibádusaid.

Mánnájoavkku ja ovttaskas máná loaktima ja mánggabealat ovdáneami árvvoštallama galgá duođaštit go ferte addit mánnájovkui ja ovttaskas mánnái heivehuvvon fáldalaga. Dat sáhtta leat vuodđun heivehit ja ain ovdánahttit pedagogalaš barggu.

Mánáin lea vuoigatvuohta oažžut iežaset persovnnalaš integritehta suddjema. Ehtalaš perspektiiva galgá danne leat mánnájoavkku ja ovttaskas máná duođašteami vuodđun. Persondieđuid galgá giedahallat persondiehtolága vuodul. Persondieđuid giedahallamiin oaivvilduvvo buot dieđuid ja árvvoštallamiid čohkken, registreren, čoahkkáigeassin, vurken ja addin maid sáhtta čatnat ovttaskas olbmui. Jus mánáidgárdi áigu addit persondieđuid máná birra eará ásaheide, ii ge dat leat nannejuvvon lágas, de fertejit váhneamat miehtat dasa. Gáibádus váhnenmiehtama birra ii gusto ovdamearkka dihtii áššiin mas bargit

juogadit persondieđuid mánáidsuodjalusain deavdit mánáidgárdelága 46. § diedihangeatnegasvuoda.

Váhnemiin lea vuoigatvuohta oaidnit ja oažžut duodaštemiid iežaset mánáid birra ja sihkuhit dahje divuhit dieđuid mat leat boastut.

Dábálašpedagogalaš fáldalaga heiveheapmi mánáide geat dárbbasit liigedoarjaga

Mánáidgárdi galgá heivehit dábálašpedagogalaš fáldalaga mánáid dárbbuide ja eavttuide, maidái go muhtun mánát dárbbasit liigedoarjaga oanehat dahje guhkit áigge. Mánáidgárdi galgá fuolahit ahte mánát geat dárbbasit liigedoarjaga, árrat ožžot sosiála, pedagogalaš ja/dahje fysalaš heiveheami mii lea dárbbaslaš fállat mánnaí fátmasteaddji ja ovttáárvosaš fáldalaga. Heiveheami galgá árvvoštallat jotkkolaččat ja muddet máná dárbbu ja ovdáneami ektui. Fátmasteapmi mánáidgárddis lea maidái láhčit dili sosiála searvamii. Mánáidgárddi sisdoalu ferte gaskkustit nu, ahte iešguđet mánát sáhttet searvat iežaset dárbbuid ja eavttuid vuodul. Mánáidgárddi deháleamos sosialiserenarena lea stoahkan. Muhtun mánáide sáhtta árra ángiruššan mielddisbuktit ahte bargit barget erenoamáš ulbmillaččat ja systemáhtalaččat – oanehat dahje guhkit áigge – fátmastit máná jierpmálaš searvevuhtii.

Jus jáhkket ahte máná dárbbut eai sáhte gokčojuvvot dábálašpedagogalaš fáldalaga bokte, de galgá mánáidgárdi mitalit váhnemiidda vuoigatvuoda birra gáibidit áššedovdi árvvoštallama das dárbbasa go mánna erenoamášpedagogalaš veahki.

Mánáidgárdi galgá fuolahit ahte mánát geat ožžot erenoamášpedagogalaš veahki, fátmastuvvojit mánnaíovkui ja dábálašpedagogalaš fáldahkii.



Rámmaplána čuovvu doarijamateriála:
udir.no/rammeplan



8.

Mánáidgárddi bargovuogi

Bargovuogit galget áimmahuššat mánáid fuolahusa ja stoahkama dárbbuid, ovddidit oahppama ja čuvgehusa ja addit mánáide vejolašvuoda váikkuhit. Bargit galget geavahit iešguđetlágan bargovugiid, ja sii galget heivehit daid ovttaskas mánnái, mánnájočkui ja báikkálaš birrasii. Bargovugiid válljen addá vejolašvuodaid dahkat mánáidgárddi sisdoalu gelddolažžan ja mánggabealagin. Bargovuogit sáhttet leat mielde hábmemin ángiruššama, beroštumi ja movtta ja addet vejolašvuodaid lasihit eanet vásáhusaid mánáidgárdái.

Bargit galget

- váldit vuolggasaji mánáid vásáhusain, beroštumiin, oaiviliin ja álggahanmovttas mánáidgárddis
- ovddidit hutkáivuoda ja stoahkama ja leat rahpasat improvisašuvdnii ja mánáid mielváikkuheapmái
- lonohallat gaskal spontána ja plánejuvvon doaimmaid
- movttiidahttit mánáid imaštallama ja dáidduid jearahit, ohcalit vásáhusaid, váldit iniciatiivva ja hálddašit ođđa áššiid
- addit mánáide iešguđetlágan vásáhusaid ja vejolašvuoda ovdanbuktit iežaset iešguđet láhkai
- bargat fágaid rastá ja ollislaččat ja geahččat rámmaplána iešguđet osiid oktilaččat
- fátmmastit lagaš birrasa ja báikkálaš bellid doaimmaid plánemii ja čađaheapmái
- jámma árvvoštallat čuvvot go válljejuvvon bargovuogit rámmaplána

Progrešuvdna

Progrešuvdna mánáidgárddis mearkkaša ahte buot mánát galget ovdánahttit iežaset, oahppat ja vásihit ovdáneami. Buot mánát galget beassat vásihit progrešuvnna mánáidgárddi sisdoalus, ja mánáidgárdi galgá láhčit dili nu, ahte buotahkásaš mánát ožžot mánggabealat stoahkan-, aktivitehta- ja oahppanvejolašvuodaid. Bargit galget viiddit ja nannet mánáid beroštumiid ja addit mánáide mánggabealat vásáhusaid. Mánáidgárdi galgá láhčit dili progrešuvdnii pedagogalaš sisdoalu, bargovugiid, stoahkamiid, materiálaid ja fysalaš birra hábmemá válljemiid bokte. Mánát galgat oažžut hástalusaid mat leat heivehuvvon sin vásáhusaide, beroštumiide, máhttui ja gálggaide.

Bargit galget

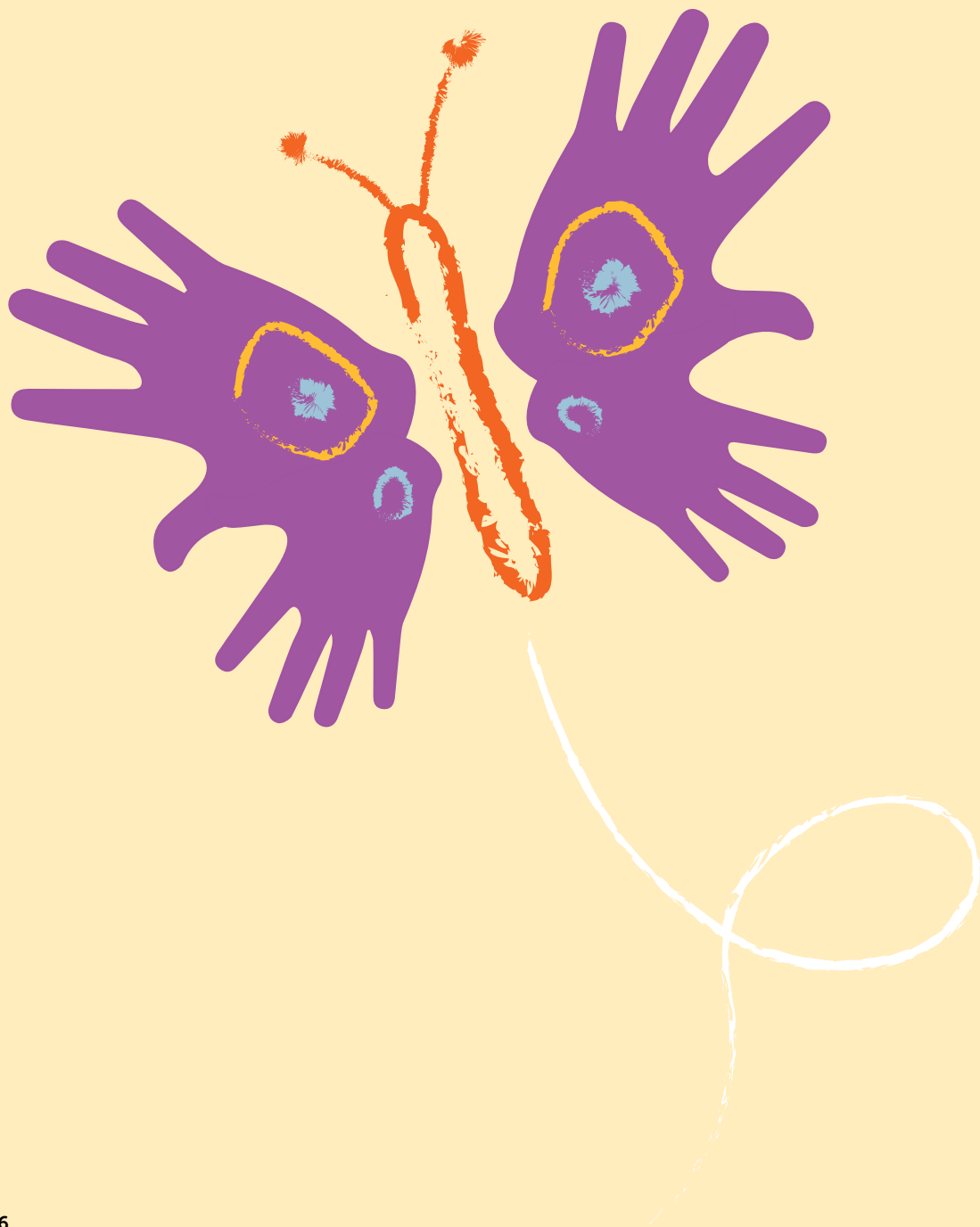
- fuomášit, čuovvolit ja viiddit dan main mánát jo beroštit
- plánat mánáidgárddi sisdoalu progrešuvnna ja láhčit dili dasa buot mánáide
- váikkuhit dasa ahte mánát ožžot máhtestuvvanvásáhusaid ja maiddái ovdánanhástalusaid
- láhčit dili čieknudeapmái, dovdáheapmái ja geardduheapmái mánáidgárddi sisdoalus ja bargovugiin
- introduseret odđa perspektiivvaid ja láhčit dili odđa vásáhusaide
- fuolahit progrešuvnna materiálaid, girjjiid, stohkosiid, reaidduid ja rusttegiid dihtomielalaš geavaheami bokte ja dagahit dán mánáid olámuddui

Mánáidgárddi digitála geavat

Mánáidgárddi digitála geavat galgá váikkuhit mánáid stoahkamii, hutkáivuhtii ja oahppamii. Go geavaha digitála reaidduid pedagogalaš barggus, de galgá dat doarjut mánáid oahppanproseassaid ja leat mielde ollašuhttimin rámmaplána láidestusaid mávssolaš ja mánggabealat oahppanberrasii buot mánáide. Digitála reaidduid geavahettiin galget bargit leat aktiivvalaččat ovttas mánáiguin. Seamás galgá várrogasat geavahit digitála reaidduid, eai ge dat galgga domineret bargovuogi. Mánáidgárdi galgá čájehit digitála árvvoštallannávccaid ja váikkuhit dasa ahte mánát ovdánahttigohtet ehtalaš áddejumi digitála mediaid ektui.

Bargit galget

- čájehit digitála árvvoštallannávccaid diehtujuohkinohcama ektui, sii galget leat dihtomielalaččat dahkkivuoigatvuoda ja gáldokritihka ektui ja áimmahuššat mánáid personsuodjalusa
- láhčit dili nu, ahte mánát diđoštit, stohket, ohppet ja ieža hábmejit juoidá digitála ovdanbuktinvugiid bokte
- árvvoštallat relevánssa ja heivvolašvuoda ja searvat mánáid mediageavaheamis
- diđoštit digitála reaidduid hutkás ja hábmejeaddji geavaheami ovtta mánáiguin



9.

Mánáidgárddi fágasuorggit

Fágasuorggit speadjalastet surggiid main lea beroštupmi ja iešárvu mánáide mánáidgárdeagis, ja galget ovddidit loaktima, mánggabealat ovdáneami ja dearvvašvuoda. Mánáidgárddi galgá geahččat fágasurggiid oktilaččat, ja buot fágasuorggit galget leat čađa gaskka oassi mánáidgárddi sisdoalus. Sámi mánáidgárddiin galgá fágasurggiid barggu vuolggasadjin leat sámi giella, kultuvra ja árbemáhttu.

Mánáidgárddi árvovuodđu ja ulbmil galgá láidestit ja báidnit fágasuorgebarggu, ja mánáid mielváikkuheami vuoigatvuoda galgá áimmahuššat. Mánáid stoahkan lea dehálaš vuodđu fágasurggiid barggus. Mánáidgárddi galgá váldit vuolggasaji mánáid ángiruššamis ja buktosiin vai fágasuorgebargu orru jierpmálaš ja somás oassin mánáid árgabeaivvis. Mánáid beroštumi fágasurggiide galgá movttiidahttit, ja mánáidgárddi galgá veahkehit ásahtit oahpahalli searvevuoda mii árvvusatná iešguđetlágan ovdanbuktimiid ja oaiviliid. Mánát galget ovdánahttit máhtu ja gálggaid buot fágasurggiin imaštallama, diđošteami ja hábmejeaddji doaimmaid bokte. Mánáidgárddi galgá geavahit iešguđet materiálaid ja rusttegiid, teknologija ja digitála reaidduid, spealuid, girjiid ja musihka fágasuorgebarggus. Fágasuorggit leat oalle muddui dat seamma mat mánáin marjnelis lea fágan skuvllas.

Gulahallan, giella ja teaksta

Fágasuorgebarggu bokte galgá mánáidgárddi váikkuhit dasa ahte mánát besset diđoštít ja ovdánahttit iežaset giellaáddejumi, giellagelbbolašvuoda ja buriid gulahallanvugiid. Mánáidgárddis galget mánát gullat iešguđet giellaid, giellahá-

miid ja suopmaniid dálááiggi ja ovddešáiggi riimmaid, hoahkamiid, lávlagiid, girjjálašvuoda ja teavsttaid bokte. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát stohket gielain, symbolaiguin ja teavsttaiguin ja movttiidahttet gielalaš sáhkkii-vuhtii, dihtomielalašvuhtii ja ovdáneapmái.

Mánáidgárddis galget mánát beassat vásihit iešguđet gaskkustanvugiid teavsttain ja muitalusain, estehtalaš vásáhusaid, máhtu, reflekšuvnna ja giela ja kultuvrra deaivvadeami gáldun. Bargit galget hástalit didoštít sihke njálmálaš giela ja čállingiela.

Gulahallan-, giella- ja teakstabargguid bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- ovdanbuktet iežaset dovdduid, jurdagiid, oaiviliid ja vásáhusaid iešguđet láhkai
- geavahit giela duddjot oktavuodaidda, searvat stoahkamii ja riidočoavdinreaidun
- ovdánahttet iežaset doabaáddejumi ja geavahit rikkes giela
- stohket, improviserejit ja geahččaladdet riimmain, ritmmain, jienaiguin ja sániiguin
- vásihit iešguđetlágan máidnasiid, mitalusaid, cukcasiid ja ovdanbuktinvugiid
- vásihit gelddolašvuoda ja ilu jitnositlohkamis, mitalusain, lávlagiin ja ságastallamis
- didoštít ja ohppet iešguđet čállingiellaovdanbuktimiid, nugo stoahkančállosa, tevdnema ja bustávida, lohkan- ja čállindoaimmaid bokte

Bargit galget

- duddjot mánggabealat giellabirrassa mas mánát besset vásihit ilu go geavahit giela ja gulahallet earáiguin
- čalmmustahttit gielalaš ja kultuvrralaš girjáivuoda, doarjut mánáid iešguđet kultuvrralaš ovdanbuktimiid ja identitehtaid ja ovddidit girjáivuoda gulahallamis, gielas ja eará ovdanbuktinvugiin
- hástalit iešguđetlágan ságastallamiidda mas mánát besset mitalit, imaštallat, jurddašallat ja jearahit

- movttiidahttit mánáid fabuleret ja stoahkat gielain, jienain, riimmain ja ritmmain
- doarjut mánáid stoahkama čállingiela stoahkamiin ja diđošteimiin
- geavahit mánggalágan gaskkustanvugiid ja fállat mánggalágan girjiid, lávlagiid, govaid ja ovdanbuktinvugiid
- fátmastit buot mánáid giellamovttiidahtti doaimmaide

Rumaš, lihkadeapmi, biebmu ja dearvvašvuohta

Dábit ja doaibmandábit hábmejuvvojit jo áigá. Buriid dábiid maid háhket mánáid-gárdeagis, sáhttet bistit olles eallima. Mánáidgárdi galgá láhčit dili nu, ahte buot mánát sáhttet vásihit lihkadanilu, borranilu ja biebмокultuvrra, mentálalaš ja sosiála buorredilálašvuođa ja fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuođa. Mánáid galgá fátmastit buot doaimmaide gos besset vásihit lihkadeami, stoahkama, sosiála ovtasdoaibmama ja vásihit movtta ja máhtestuvvama iežaset eavttuid vuodul. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát oahpásmuvvet iežaset rupmašii ja ovdánahttet dihtomielálašvuođa iežaset ja earáid rájáid ektui.

Fágasuorgebarggu bokte galget mánát beassat dovdat, vásihit, stoahkat, oahppat ja hábmet go rumaš lea vuolggasadjin. Biebmo- ja borrandoaimmaid mielváikkuheami bokte galget mánát movttiidahttot borrat dearvvaslaš biepmu ja oažžut vuodđoáddejumi das mo dearvvaslaš biebmu sáhtta dagahit buori dearvvašvuođa.

Rumaš-, lihkadan-, biebmo- ja dearvvašvuođabarggu bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- vásihit loaktima, ilu ja máhtestuvvama mánggabealat lihkadanvásáhusain, olgun ja siste, birra jagi
- oahpásmuvvat iežaset dárbbuide, oahppat olbmorupmaša birra ja ásahit buriid hygienadábiid ja mánggabealat biebmodoalu
- ovdánahttet motorihkalaš gálggaid, rumašhálddašeami, koordinašuvnna ja fysalaš iešvuođaid

- vásihit árvvoštallat ja hálddašit riskastoahkama rumašlaš hástalusaid birra
- oadjut iežaset rupmašii, oažžut positiivvalaš áddejumi aldis ja oahpásmuvvat iežaset dovdduide
- bidjat rájáid iežas rupmašii ja dohkkehit earáid rájáid
- ohppet gos biebmu boahtá, biebmogávvuid buvttadeami birra ja mo biebmu šaddá borramuššan

Bargit galget

- leat aktiivvalaččat ja mielde, doarjut ja hástalit mánáid mánngabealat rumašlaš stoahkamii ja dohkkehit mánáid máhtestuvvama
- váikkuhit dasa ahte mánát sáhttet háhkat alcceseaset buriid dábiid, guottuid ja máhtu biebmodoalu, hygiená, lihadeami ja vuoigŋasteami birra
- fállat mánáide mánngabealat ja hástaleaddji lihadanbirrasiid, dovddavásáhusaid ja rumašlaš stoahkama olgun ja siste, mánáidgárdeguovllus ja dan olggobealde
- váikkuhit dasa ahte mánát šaddet dihtomielalaččat vuoigatvuhtii mearridit iežaset rupmaša badjel ja árvvusatnit earáid rájáid
- láhčit dili nu, ahte borramat ja málesteapmi addá mánáide borranilu, searvama, ságastallamiid ja searvevuodadovddu
- dovdet ja praktiseret dearvvašvuodaovddideaddji ja eastadeaddji doaibma-bijuid nátionála láidestusaid mat gusket mánáide

Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohta

Dáidda- ja kulturvásáhusat mánáidgárddis sáhtta bidjat vuodu gullevašvuhtii, searvamii ja iežas hábmejeaddji bargui. Mánáidgárddis mánát galget oažžut estehtalaš dáidda- ja kulturvásáhusaid iešguđet hámiin ja organiserejuvnon nu ahte addá mánáide diđošan-, čiekŋudan- ja progrešuvdnavejolašvuodaid. Mánáid galgá doarjut leat aktiivvalaččat ja hábmet iežaset dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid. Mánáidgárdi galgá láhčit dili gullevašvuhtii ja hutkáivuohtii váikkuhettiin dasa ahte mánát besset ovttaš vásihit ja hábmet dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid.

Fágasuorgi máinnaša ovdanbuktinhámiid nugo govvadáidaga ja dáiddaduoji, musihka, dánsuma, drámá, giela, girjjálašvuoda, filmma, arkitektuvrra ja designa. Mánáidgárdi galgá diktít mánáid deaivvadit iešguđetlágan dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimiiguin mat speadjalastet girjás servodaga ja iešguđet áigodagaid. Fágasuorgebarggus galget bargit movttiidahttit mánáid sáhkkiivuoda, viiddidit sin áddejumi ja váikkuhit imaštallamii, iskkademiide, geahččaladdamiidda ja eksperimenteremii. Mánáidgárdi ferte láhčit dili nu mánáid hutkás proseassaide ja ovdanbuktimiidda ja ovdánahttit daid.

Dáidda-, kultur- ja hutkáivuodabarggu bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- ožžot áđaid, saji ja materiálaid mat dorjot sin stoahkkás ja estehtalaš ovdanbuktinvugiid
- geavahit fantasiija, hutkás jurddašeami ja hábmenmovtta
- gieđahallet vásáhusaid ja dovdduid go deaivvadit dáidagiin, kultuvrrain ja estetiikain hábmejeaddji doaimma bokte olgun ja siste
- deaivvadit girjás dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktinvugiiguin ja diđoštít ja servet dáidda- ja kulturvásáhusaide ovttas earáiguin
- geavahit iešguđetlágan tehnikaid, materiálaid, reaidduid ja teknologijja ovdanbuktit iežaset estehtalaččat
- vásihit ilu ja rámisvuoda iežaset kultuvrralaš gullevašvuoda ektui

Bargit galget

- ságastallat mánáiguin sin ja earáid dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid birra
- čáhkket saji, doarjut ja riggudahttit mánáid gieđahallama dáidda- ja kulturdeaivvademiin
- guldalit, dohkkehít ja vuhtiiváldit mánáid iežaset árbekultuvrra ja mánáidkultuvrra
- guldalit ja beroštít mánáid iešguđet kultuvrralaš ovdanbuktimiin, árvvusatnit sin cealkinvugiid ja ovddidit movtta eanet diđoštít estehtalaš surggiid
- movttiidahttit mánáid ovdanbuktit iežaset musihka, dánsuma, drámá ja eará

hábmjeaddji doaimma bokte, ja addit sidjiide vejolašvuoda ovdánahttit mánnggabealat ovdanbuktinvugiid

- čalmmustahttit ja hábmet estehtalaš dimenšuvnnaid mánáidgárddis siste ja olgun
- addit mánáide vejolašvuoda oahpásmuvvat girjás árbevieruide ja dáidda- ja kulturovdanbuktinvugiid ovddešáiggis ja dálááiggis
- váikkuhit dasa ahte kultuvrralaš girjáivuota šaddá riggodahkan olles mánnájovkui

Luondu, biras ja teknologijja

Luondduvásáhusat sáhttet ovddidit áddejumi luonddu iešvuhtii ja mánáid dáhttui suddjet luondduriggodagaid, seailluhit biologalaš girjáivuoda ja váikkuhit ceavzilis ovdáneapmái. Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát liikogohtet lundui ja ožžot luondduvásáhusaid mat ovddidit dáiddu dádjadit ja vánddardit luonddus iešguđet jagiáiggiin.

Mánáidgárdi galgá láhčit dili nu, ahte mánát ožžot girjás luondduvásáhusaid ja besset vásihit luonddu stoahkama ja oahppama arenan. Mánáidgárdi galgá láhčit dili nu, ahte mánát bissot sáhkkiin luonddudieđalaš fenomenaide, vásihit gullevašvuoda lundui ja ohppet geavahit teknologijja ja reaidduid.

Luonddu-, biras- ja teknologijabarggu bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- vásihit ja diđoštít luonddu ja luonddu girjáivuoda
- ožžot buriid olgodaddanvásáhusaid birra jagi
- vásihit, diđoštít ja eksperimenterejit luonddufenomenaiguin ja fysalaš lágaiguin
- ohppet luonddu ja ceavzilis ovdáneami birra, ohppet luonddus ja ovdánahttet árvusatnima ja áddegohtet mo sáhttet áimmahuššat luonddu
- ohppet elliid ja fauna birra

- ráhkadit konstrukšuvnnaid iešguđet materiálain ja diđoštít vejolašvuodaid mat leat reaiduin ja teknologijias
- ohppet olbmo eallinbirrajođu birra

Bargit galget

- láhčít dili girjás luondduvásáhusaide ja geavahit luonddu stoahkama, imaštallama, diđošteami ja oahppama arenan
- addit mánáide áiggi ja vejolašvuoda jearahit, jurddašit ja ráhkadit iežaset čilgehusaid čuolmmaide ja searvat ságastallamiidda das maid leat vásihan
- čalmmustahttit luonddufenomenaid ja jurddašit ovttas mánáiguin oktavuodaid birra luonddu
- diđoštít ja eksperimenteret teknologija ja luonddufenomenaid ovttas mánáiguin

Lohku, sadji ja hápmi

Fágasuorggis lea sáhka fuomášit, diđoštít ja hábmet struktuvrraid ja veahkehit mánáid áddet oktavuodaid luonddus, servodagas ja univearssas. Mánáidgárdi galgá čalmmustahttit oktavuodaid ja láhčít dili nu, ahte mánát sáhttet diđoštít ja fuomášit matematihka beaivválaš eallimis, teknologijias, luonddus, dáidagis ja kultuvrras ja go ieža leat hutkái ja hábmejeaddji. Fágasuorgebargu galgá movttii-dahttit mánáid imaštallama, sáhkkiivuoda ja motivašuvnna čuolmmaid čoavdit.

Fágasuorgi fátmasta stoahkkás ja iskkadeaddji barggu buohtastahttimiin, rátkimiin, sajustemiin, orienteremiin, visualiseremiin, hámiiguin, minstariiguin, loguiguin, lohkamiin ja mihtidemiin. Lea maiddái sáhka jearaheamis, ressonneremis, ákkastallamis ja čovdosiid ohcamis.

Lohko-, sadje- ja hápmebarggu bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- fuomášit ja imaštallet matematihkalaš oktavuodaid
- ovdánahttet áddejumi matematihkalaš vuodđodoahpagiidda

- stohket ja eksperimenterejit loguiguin, meriiguin ja lohkamiin ja ohppet iešguđet vugiid ovdanbuktit dán
- vásihit sturrodagaid iežaset birrasiin ja buohtastahttet dáid
- geavahit rupmaša ja áiccuid ovdánahttit latnjaáddejumi
- isket ja dovđajit hámiid iešvuodaid ja rátket daid iešguđet láhkai
- isket ja ohppet čoavdit matematihkalaš čuołmmaid ja vásihit matematihkkailu

Bargit galget

- geavahit matematihkalaš doahpagiid refleksuvnna bokte ja aktiivvalaččat mánáidgárddis
- geavahit girjjiid, spealuid, musihka, digitála reaidduid, luondduávdnasiid, stohkosiid ja reaidduid movttiidahttit mánáid matematihkalaš jurddašeapmái
- nannet mánáid sáhkkiivuoda, matematihkkailu ja beroštumi matematihkalaš oktavuodaide mas vuolggasadji lea mánáid ovdanbuktinhámit
- láhčit dili matematihkalaš vásáhusaide riggudahtedettiin mánáid stoahkama ja árgabeaivvi matematihkalaš ideaiguin ja čilgejeaddji ságastallamiiguin
- movttiidahttit ja doarjut mánáid dáiddu ja sávrivuoda čuołbmačoavdimis

Etihkka, osku ja filosofijja

Etihkka, osku ja filosofijja lea mielde hábmemin vugiid áddet máilmmi ja báidnet árvvuid, norpmaid ja guottuid. Fágasuorggis lea erenoamáš fuomášupmi mánáidgárddi servodatmandáhttii ja árvovuđđui servodagas man eallinoaidnogirjáivuohta báidná.

Mánáidgárdi galgá oahpahit mánáide mitalusaid, árbevieruid, árvvuid ja allabasiid iešguđet oskkuin ja eallinoainnuin ja vásihit ahte kultuvrralaš ovdanbuktimiin lea iešárvu. Mánáidgárdi galgá hábmet beroštumi servodaga girjáivuhtii ja áddejumi eará olbmuid eallimii ja eallinvuohkái. Ságastaladettiin ja imaštaladettiin eksisteansalaš, ehtalaš ja filosofalaš áššiid galget mánát beassat ieža sátnádit gažaldagaid, guldalit earáid, jurddašit ja gávdnat vástádusaid. Nu galgá mánáidgárdi leat mielde bidjamen vuodu kritihkalaš jurddašeapmái ja árvvoštallannávccaide.

Etihkka-, osko- ja filosofijabarggu bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- ohppet kristtalaš ja humanisttalaš árvvuid ja árbevieruid vuoddoárvvuid ja oahpásmuvvet oskkuide ja eallinoainnuide mat leat mánáidgárddis
- diđoštít ja imaštallet eksisteanssalaš, ehtalaš ja filosofalaš áššiid
- oahpásmuvvet, áddejit ja jurddašit vuoddonorpmaid- ja árvvuid birra
- áddejit ahte gávdnojit mánnga iešguđetlágan vuogi áddet áššiid ja eallit ovttas
- ovdánahttet beroštumi ja árvvusatnima earáide ja áddejit ovttaláganvuodaid ja erohusaid árvvu searvevuodas

Bargit galget

- gaskkustit muitalusaid ja čáhkket saji mánáid vásáhusaide, ságastallamiidda, ja jurdagiidda oskku, eallinoainnu, etihka ja eksisteanssalaš fáttáid birra
- diđoštít ja imaštallat eksisteanssalaš, ehtalaš, oskkolaš, ja eallinoinnolaš ja filosofalaš áššiid ovttas mánáiguin
- leat mielde ovdánahttimin mánáid gierdavašvuoda, beroštumi ja árvvusatni- ma gaskaneaset ja olbmuid geain lea earálágan kultuvrralaš, oskkolaš dahje eallinoinnolaš gullevašvuohta
- oahpahit mánáide ja čálmmustahttit mearkabeivviid, allabasiid ja árbevieruid kristtalaš kulturárbbis ja eará oskkuin ja eallinoainnuin mat leat mánáidgárddis
- ságastallat mánáiguin oskkolaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid birra ja leat dihtomielalaččat dasa mo iežas searvan sáhtá doarjut ja viiddidit mánáid jurddašeami
- identifiseret árvoriidduid árgabeaivvis, jurddašit árvovuoruhemiid ja guottuid birra ja leat dihtomielalaččat dasa mo dát bohtet ovdan barggadettiin mánáiguin

Lagasbiras ja servodat

Mánáid mielváikkuheapmi mánáidgárddi árgabeaivái lea vuodđun eanet áddet demokrántalaš servodaga searvama. Diđošteami ja vásáhusaid bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát oahpásmuvvet iežaset lagasbirrasii, servodahkii ja máilbmái.

Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte máhttu ja vásáhusat báikkálaš árbevieruid, servodatásahusaid ja fidnuid birra vai mánát sáhttet dovdat gullevašvuoda lagasberrasii. Kultuvrraš girjáivuohta, iešguđet eallinvuogit ja iešguđet bearašhámit leat fágasuorggi oassin. Stoahkama ja mánggabealat doaimmaid bokte galget mánát beassat oahppat guldalit, šiehtadallat ja digaštallat ja oahppagoahtit olmmošvuogitvuodaid birra.

Fágasuorgi galgá fáttmástit máhttu sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid birra ja dovdat nátionála minoritehtaid. Joavkkut geain lea guhkesáigásaš čanastupmi riikii, definerejuvvojit nátionála minoritehtan. Norggas dát leat kvenat/norggasuopmelaččat, juvddálaččat, vuovdesuopmelaččat, romat ja romániálbmot/táhterat.

Lagasbiras- ja servodatbarggu bokte galgá mánáidgárdi váikkuhit dasa ahte mánát

- movttiidahttojit váikkuhit iežaset árgabeaivái ja ovdánahttet luohhtevašvuoda searvat servodahkii
- vásihit ahte buohkat ožžot hástalusaid ja seamma vejolašvuodaid searvamii
- diđoštít iešguđet eanadagaid, oahpásmuvvet ásausaide ja báikkiide lagasberrasii ja ohppet dádjadit ja johtit oadjebasat
- oahpásmuvvet báikkálaš historjái ja árbevieruide
- oahpásmuvvet iešguđet árbevieruide, eallinvugiide ja bearašhámiide
- ohppet ahte sápmelaččat leat Norgga eamiálbmot, ja ohppet sámi kultuvrra birra
- ohppet nátionála minoritehtaid birra

Bargit galget

- fuolahit ahte mánát dovdet ahte sin válljejumit ja dagut sáhttet váikkuhit sihke iežaset ja earáid dilálašvuhtii
- introduseret mánáid lagasberrasa olbmuide, báikkiide ja servodatásahusaide ásahan dihtii gullevašvuoda ja veahkehit mánáid dádjadit ja johtit oadjebasat

- addit mánáide seamma vejolašvuodaid, ovddidit dásseárvvu ja vuosttaldit vealaheami, ovdagáttuid, stereotiippaid ja nállevealaheami
- áddehit mánáid ahte servodat rievdá ja ahte gullet historjjálaš, dálááigásaš ja boahhteáigásaš oktavuhtii
- oahpásmahttit mánáid sámi kultuvrii ja eallinvuohkái ja čatnat sámi perspektiivva mearkabeivviide ja árgabeaieallimii, dáidagii, kultuvrii ja biebmoarbevieruide
- oahpahišgoahtit mánáide olmmošvuoigatvuodaid mearkkašumi, erenoamážit mánáidkonvenšuvnna



Rámmaplána čuovvu doarjjamateriála:
udir.no/rammeplan



Rámmaplána čuovvu doarijamateriála:
udir.no/rammeplan



Rámmaplána čuovvu doarjjamateriála:
udir.no/rammeplan

Hábmen:

Creuna

Hábmen:

07 Media

**Girjegiela, ođđadárogiela
ja sámegiela deaddilanlohku:**

100 000

Oahpahusdirektoráhtta almmuhan 2017:s